

Szegedi Péter alezredes:

A MAGYAR KATONÁK FELKÉSZÍTÉSE A HADVISELÉS GENERÁCIÓVÁLTOZÁSAI ÉS A SZÖVETSÉGEK ELVÁRÁSAI TÜKRÉBEN (2.)

*„Fogadd el a kihívásokat, hogy érezhesd a győzelem örömét.”¹
George S. Patton Jr.*

ÖSSZEFOGLALÓ: A magyar katonai hagyományok számos példával szolgálnak arra, hogy értékeink megtartása mellett hogyan voltunk képesek lépést tartani a fejlődéssel. Egy katonai szervezetben a fejlődés egyik kulcsa a felkészítés és a kiképzés stratégiai fejlesztése. A sikeresség mértéke attól is függ, hogy a szakemberek (katonai és civil szakértők) mennyire, milyen pontossággal képesek az elkövetkező háború jellegét, jellemzőit megjósolni, illetve ebből a saját haderő erőforrásrendszerének ismeretében a politikai vezetés számára a célok kijelöléséhez és az ország háborús felkészítéséhez megfelelő javaslatokat megfogalmazni. A napjainkban meghozott, a Magyar Honvédség felkészítésére irányuló döntések meghatározók lesznek a honvédség – a 21. század második felében elvárható – képességeire, eredményeire. A szerző tanulmányában nyílt forrásokból elérhető dokumentumok feldolgozásával elemzi a problémakört.

KULCSSZAVAK: hadviselés generációi, hadviselés fejlődése, kiképzési rendszerek, felkészítési rendszerek

A NATO ALAPFELADATAI VÁLTOZÁSÁNAK ÉS ÁLLANDÓSÁGÁNAK PARADOXONJA

A NATO legfontosabb célja 1949. áprilisi megszületésekor a tagállamai területének védelme volt. Az 1956-os koncepció felhívta a figyelmet a védelem összetettségére: a politikai, gazdasági, tudományos és technológiai együttműködések, konzultációk erősítésére. A stratégiában a védelem egyik legfontosabb eszközeként az elrettentés szerepelt, illetve 1967-től a hitelesség növelése vált fontos feladattá. A hidegháború után a NATO megkezdte doktrínája felülvizsgálatát, valamint vezetési és haderőstruktúrája átalakítását. 1990 után a Szövetség kinyilatkozta elköteleződését az európai biztonság védelmével kapcsolatban, és 1991-től a nemzetiségi-etnikai konfliktusokat potenciális veszélyforrásoknak nyilvánította. Megjelent a korábbi ellenségek felé történő közelítés politikája. Az 1994. évi brüsszeli csúcstalálkozón nyilvánosságra hozott békepartnerségi programhoz Magyarország is csatlakozott, majd 1999. március 12-én teljes jogú NATO-tagállammá vált. Az 1999-es csúcstalálkozón elfogadott stratégiát az érdekközponitú közös védelmi megközelítés jellemezte. A koncepció új fenye-

¹ „Accept the challenges so that you can feel the exhilaration of victory.”

getésként határozta meg az etnikai konfliktusokat, a tömegpusztító fegyverek elterjedését, az új fegyvertechnológiákat és a terrorizmust. Kiemelt figyelmet kapott a biztonság, a konzultáció, az elrettentés és védelem, a válságkezelés és a partnerség.²

A 2001. szeptember 11-i események megmutatták, hogy a terrorizmus valós fenyegetés. Az újfajta támadások ellen a Szövetségnek szüksége van haramiaállamok, terrorista csoportok által használt fegyverek ellen is hatékonyan alkalmazható képességekre. A 2002-es prágai csúcson megszületett a döntés a NATO Reagáló Erő (NRF³) felállításáról. A 2004. évi isztambuli csúcson a kormányfők a lakosság és a haderők terrortámadások elleni védelmére alkalmas képességek kialakítására intézkedési csomagot fogadtak el.

A 2006-os rigai csúcson deklarálták az NRF működőképességének elérését. Elvárt képességként jelölték meg az információs biztonság szavatolását, a tömegpusztító fegyverek elleni védelmet, a szélsőséges időjárási és környezeti körülményekre való felkészülést, a városi harcot és a különböző szervezetekkel való együttműködési készséget. A 2008-as csúcstalálkozón elfogadott döntések jellemezték a NATO koncepcionális irányváltását, a kollektív válaszok és az együttes cselekvés igényét, valamint az átfogó megközelítés alkalmazását. A 2010-es lisszaboni csúcstalálkozón kinyilvánították, hogy a kollektív védelem alapja a Szövetség hiteles katonai képessége, és az elrettentés továbbra is a nukleáris és a konvencionális képességek meglétén alapul. Újdonság a kibervédelem hangsúlyos megjelenítése, és az ilyen irányú megelőző-, elhárító- és támadóképességekre való igény erősödése. A lisszaboni csúcsertekezleten elfogadták a kritikus katonai képességek (Critical Military Capabilities) csomagot, amely a NATO számára a tíz legfontosabb képességet határozta meg.

A 2012-es csúcstalálkozón a Lisszabonban elfogadott stratégiai koncepció alapján elvégzett felülvizsgálat megerősítette a Szövetség alapfeladatait, és a nukleáris elrettentőképesség megtartása mellett foglalt állást. A Szövetség célja továbbra is az okos védelem (smart defence) és az összekapcsolt erők kezdeményezés (Connected Forces Initiative) koncepciója köré épülő, stratégiai távolságban is modern, együttműködni képes, megfelelően felszerelt és kiképzett, hatékonyan bevethető, magas készenléti interoperábilis katonai képesség kialakítása. A képességfejlesztés részét képezte a rakétavédelem és az integrált légtér ellenőrző rendszere. Kiemelt figyelmet kapott az aszimmetrikus hadviseléshez szükséges képességek Szövetség szintű koordinálása. A 2014-es walesi csúcstalálkozón kiemelten kezelték a kollektív védelem megerősítését, a rendelkezésre álló katonai képességek cselekvési potenciáljának, készenlétének a fokozását. Megállapították, hogy továbbra is foglalkozni kell a jövő kihívásaival,

² Varga Gergely: Stratégiai koncepciók a kezdetektől Lisszabonig. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-strategiai_koncepcio_k_a_kezdetekt_1_lisszabonig.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 02. 23.); Az Észak-atlanti Szerződés. Washington DC, 1949. április 4. https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=hu (Letöltés időpontja: 2018. 02. 15.); Szenes Zoltán: Meglepetések nélkül. A varsói NATO-csúcs értékelése. <http://biztonsagpolitika.hu/wp-content/uploads/2016/08/szenes-zoltan-meglepetesek-nelkul.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 02. 23.); Csiki Tamás – Tálás Péter – Varga Gergely: A NATO walesi csúcstalálkozásának napirendje és értékelése. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2014-15-a-nato-walesi-csucstalalkozojanak-napirendje-csiki-t-talas-p-varga-g-original.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.); Külügyminisztérium: Magyarország a NATO-ban. A magyar–NATO kapcsolatok története. http://2010-2014.kormany.hu/download/0/7b/20000/magyarorszag_a_NATO-ban.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.); A Partnerség a Békéért program története és jelentősége – I. rész. <http://www.policity.eu/kulpolitika/2013/05/23/a-partnersag-a-bekeert-program-tortenete-es-jelentosege-i-resz/> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.); Anthony Cragg: Új Stratégiai Koncepció egy új korszak számára. <https://www.nato.int/docu/rev-pdf/hu/9902-hu.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.); Marc Grossman: Új képességek, új tagok, új kapcsolatok. <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue2/hungarian/art2.html> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.)

³ NATO Response Force.

valamint tovább kell fejleszteni a válságkezelés alkalmazott módszereit. Megkezdődött a NATO új biztonsági körülményekhez való igazítása.

A 2016. évi varsói csúcstalálkozón a kollektív védelem erősítése kiemelt feladatként szerepelt. A kollektív védelmi feladatok közé sorolták a kibervédelmet. Döntés született a magas készenléti összhaderőnemi haderőcsoport (VJTF⁴) növeléséről és képességének bővítéséről, az „elrettentés és párbeszéd” elv alkalmazásáról.⁵

A VÉDELMI TERVEZÉS ÉS A KIKÉPZÉS KAPCSOLATA

A háború sikeres megvívása a katonai erőtlől valós speciális képességek meglétét és azok tervszerű alkalmazását igényli. A NATO Védelmi Tervezési Eljárásrend egy olyan tervezési módszer, melynek segítségével a tervben szereplő feladatokat ciklikusan a körülmények előre látható és/vagy vizionált változásaihoz, irányaihoz alakítják úgy, hogy a döntési-cselekvési szabadságot lehetőség szerint igyekeznek a tagországok által politikailag és gazdaságilag vállalható szinten tartani, biztosítva ezzel a szövetséges érdekérvényesítő képességeinek megfelelő irányú módosítását. A NATO haderőtervezési folyamatának (NDPP⁶) alapelemei a politikai iránymutatás, a tervezési célok meghatározása és a védelmi áttekintés. Az NDPP határozza meg a teljesítéshez szükséges biztonsági célok rendszerét, azok teljesítésének katonai kritériumait. A képességfejlesztés alapja a tagállamok állam- és kormányfői által jóváhagyott Átfogó politikai irányelvek című dokumentum. A Szövetség védelmi tervezéséhez rendelkezésre álló Miniszteri irányelvek egy olyan tervezési útmutató, amely szakpolitikai szintű elvárásokat és iránymutatást fogalmaz meg a tervezési területek számára. A védelemtervezés során képességhiányokra megoldási tervzeteket dolgoznak ki, amelyeket a tagországok véleményeznek. A döntési folyamat végén a fejlesztési javaslatok a nemzetek által elfogadott és végrehajtandó haderőfejlesztési célokká válnak, melyeket szövetségi

⁴ Very High Readiness Joint Task Force.

⁵ Tálás Péter – Molnár Ferenc: NATO-csúcstalálkozók Washingtontól Rigáig. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2006-6-nato-csucstalalkozok-washingtontol-rigaig-talas-molnar.original.pdf (Letöltés időpontja: 2016. 02. 23.); Jaap de Hoop Scheffer: Bukarest: mérföldkő a NATO átalakulásában. <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART3/HU/index.htm> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 23.); Szenes Zoltán: Előre a múltba? A NATO Wales után. <http://kki.hu/assets/upload/Szenes.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.); Szenes Zoltán: Új bor a régi palackban? A walesi NATO-csúcs. http://mhtt.eu/hadtudomany/2014/3_4/2014_3_4_1.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 23.); Tálás Péter: A varsói NATO-csúcs legfontosabb döntéseiről. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2016_2_09_talas_peter_-_a_varsoi_nato-csucs_legfontosabb_donteseirol.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.); Szenes Zoltán: Meglepetések nélkül.; Tálás Péter – Póti László – Takács Judit: Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének isztambuli csúcstalálkozójáról. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-e-2004-4-isztambuli-nato-csucs-talas-poti-takacs.original.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.); Csiki Tamás: A NATO chicagói csúcstalálkozásának értékelése. http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/SVKK_Elemzesek_2012_12.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.); Csiki–Tálás–Varga: i. m.; Martinusz Zoltán: Kehl felé félúton – a NATO bukaresti csúcstalálkozója. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/martinusz_zoltan-kehl_fele_feluton___a_nato_bukaresti_csucstalalkozoja.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.); Iklódy Gábor: Új kihívások – új NATO. <http://www.nato.int/docu/review/2010/Lisbon-Summit/New-Nato/HU/index.htm> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 20.); Wágner Péter: A NATO jövője a lisszaboni csúcs után és a NATO–Oroszország kapcsolatok. Magyar Külügyi Intézet, 2010.; Varga Gergely: A NATO új, lisszaboni stratégiai koncepciója. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-a_nato_uj_lisszaboni_strategiai_koncepcioja.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.); Prof. Dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes: A stratégia újragondolása. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2016-3.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 15.)

⁶ NATO Defence Planning Process.

szinten a Védelmi Tervező Bizottság hagy jóvá. A jóváhagyott haderőfejlesztési programok bekerülnek a nemzetek védelmi stratégiáiba.⁷

Magyarországon is a legmagasabb szintű, a nemzetbiztonságot közvetlenül meghatározó dokumentumok (szabályozó környezet) rögzítik az országot jellemző érték- és érdekrendszereket. A biztonsággal foglalkozó különböző szintű szabályzók leírják a potenciális és a valós fenyegetéseket, ellenségképet, és iránymutatást adnak azon képességekre, amelyek kialakítása, megléte az ország túlélését jelentik a jövőben. A tervezés alapja és kiindulópontja Magyarország Alaptörvénye.

A magyar védelmi tervezés egy olyan intézményi igazgatási folyamat, amely a politikai vezetés elvárásaihoz illeszti a szükséges katonai képességeket, és az elvárt képességeket összeköti a rendelkezésre álló erőforrásokkal. „Hazánkban a védelmi tervezés a honvédelmi szakpolitika teljes egészét figyelembe veszi és menedzseli, aminek legjelentősebb, de nem egyedüli része a katonai képességek kialakítása.”⁸ A tervezés során figyelembe veszik a műveleti környezetet, a kormányzat politikai iránymutatását és az NDPP-ben meghatározott képességcélokat is. Az MH jövőképét alapvetően befolyásoló folyamat irányadó dokumentumai a Nemzeti Biztonsági Stratégia és a Nemzeti Katonai Stratégia (NKS) és az előzőekből levezethető törvények, utasítások, irányelvek, stratégiák, egyéb belső rendelkezések és doktrínák. Az NKS az a dokumentum, amely kijelöli azokat az ország biztonságával és érdekérvényesítésével kapcsolatos katonai feladatokat, irányokat, eszközöket és forrásokat, amelyek révén a Magyar Honvédség teljesítheti küldetését.⁹

2009-ben a honvédelmi tárca védelmi tervező rendszere felső szintű tervezési szabályainak alkalmazásáról szóló 98/2009. (XII. 11.) HM utasítás alapján bevezették az integrált védelmi tervezési menedzsment folyamatot. „A Tárca Védelmi Tervezési Rendszer (TVTR) olyan képesség- és feladatorientált tervezési rendszer, mely biztosítja a nemzeti és a nemzetközi követelményeknek megfelelő haderőfejlesztési, kiképzési, működésfenntartási és alkalmazási feladatok teljesítését,

⁷ Németh Gergely: A NATO képességfejlesztési igényeinek megjelenése a Magyar Honvédség fejlesztési terveiben. Honvédségi Szemle, 2009/4.; Ronkovic József: A védelmi tervezés napjainkban. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/ronkovic_jozsef-a_vedelmi_tervezes_napjainkban.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 04. 01.); Németh Gergely: A NATO védelmi tervezési rendszere a stratégiai tervezés kontextusában. <http://old.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1225&title=a-nato-vedelmi-tervezesi-rendszere-a-strategiai-tervezes-kontextusaban> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 17.); Gáspár Tamás: Strategia Sapiens – Egy stratégiai fejlesztési modell gondolati váza. Akadémiai Kiadó, Budapest 2012.

⁸ HM Védelmi Tervezési Főosztály: Tananyag tisztíti fokozati vizsgához 2017 – Védelmi tervezés. 1.

⁹ Magyarország Alaptörvénye. 34. (2011. április 25.); 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról, 1. melléklet az 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozathoz Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiája; 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai stratégiájának elfogadásáról, 1. melléklet az 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozathoz Magyarország Nemzeti Katonai Stratégiája; 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről; 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról. 39.; 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.; Tálás Péter: A nemzeti katonai stratégia és a magyar stratégia kultúra. http://mht.eu/hadtudomany/2013/3_4/Hadtudomany_2013_3-4_3.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 17.); Szenes: A stratégia újragondolása.; Csiki Tamás: A stratégiai dokumentumok rendszere. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/csiki_tamas-a_strategiai_dokumentumok_rendszere.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 17.); Ronkovic: i. m.; Németh Gergely: A NATO védelmi tervezési rendszere a stratégiai tervezés kontextusában.; Balogh István: A 2012-es magyar nemzeti katonai stratégia értékelése. http://magyarprogram.kormany.hu/download/4/45/90000/MKI_tanulmányok_Balogh_Istvan_A_2012-es_magyar_NKS_ertekelese.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 04. 01.); HM Védelmi Tervezési Főosztály: i. m.

illetve a végrehajtásukhoz szükséges erőforrásoknak a számbavételét, a képességekhez, illetve a feladatokhoz történő rendelését, célszerű és gazdaságos felhasználását.”¹⁰ A kormányzati stratégiai irányításról szóló 38/2012. (III. 12.) kormányrendelet megteremtette a jogi alapját a Kormányzati Stratégiai Irányítási Rendszer (KSIR) bevezetésének. Az új rendszer elvárásainak megfelelően a védelmi tervezéshez kapcsolódó stratégiai dokumentumok a honvédelmi szakpolitika teljes spektrumára vonatkozóan iránymutatást adnak. A Honvédelmi Minisztérium védelmi tervezéshez kapcsolódó stratégiai tervdokumentumairól szóló 106/2016. (HK 11.) HM KÁT–HVKF együttes intézkedés alapján három tervdokumentum biztosítja a teljességet: (1) a Honvédelmi Miniszteri Program (HMP); (2) a Honvédelmi Szakpolitikai Stratégia (HSZS); (3) és a Honvédelmi Szakpolitikai Program (HSZP).¹¹

A Nemzeti Haderő 2015–2018 Honvédelmi Miniszteri Program¹² szerint: „A stratégiai helyzet értékelése során a kijelölt szervezetek elvégezték a honvédelem külső környezetének értékelését, valamint a honvédelem belső helyzetének vizsgálatát is, amelynek segítségével beazonosították a honvédelem szempontjából releváns stratégiai kihívásokat.”¹³ A stratégiai kihívások kezelésére közepes és hosszú távú átfogó stratégiai célokat jelöl ki. A honvédelmi szakpolitikai terület az átfogó stratégiai célokat komplex fejlesztési lépések – beavatkozási irányok – megvalósításán keresztül éri el. A HSZS a beavatkozási irányokat 10 évre előre megtervezett programokra bontja. A feladatok megvalósítását a kapcsolódó szakpolitikai programtervek tartalmazzák. A Honvédelmi Szakpolitikai Program a honvédelmi ágazat évente felülvizsgálatra és kidolgozásra kerülő négyéves cselekvési terve. A HSZP rendelkezése a HMP és a HSZS tervidőszakára vonatkozó meghatározott célok megvalósítása a prognosztizált tervidőszaki források és az ismert kötelezettségek figyelembevételével és a felelősök, határidők rögzítésével.¹⁴

A honvédelmi szervezetek 2017. évi feladatainak, valamint a 2018–2019. évi tevékenysége fő irányainak meghatározásáról szóló 64/2016. (XII. 22.) HM utasítás rendelkezik a honvédelmi szervezetek 2017. évi kiemelt feladatairól, amelyek között szerepel a NATO- és az EU-csúcstalálkozókon hozott döntések végrehajtása, valamint a kétoldalú és a regionális együttműködésekben való aktív részvétel. Az utasítás a honvédelmi szervezetek 2017. évi feladatairól szóló 3. §-ban intézkedik többek között:

- az NKS és a hozzá kapcsolódó doktrínák, tervek átdolgozásáról, továbbá a szövetségi tagságból eredő feladatok és vállalások megvalósításának folytatásáról; a katonai képességek megőrzéséről;
- a 2017–2026 időszakra vonatkozó Honvédelmi Szakpolitikai Stratégia és a 2018–2021 időszakra vonatkozó Honvédelmi Szakpolitikai Program kidolgozásáról stb.

A 3. § (24.) bekezdése külön rendelkezik az állomány részére előírt végzettségek és szakképzettségek megszerzésének biztosításáról, az integrált katonai felkészítési, oktatás-

¹⁰ Ronkovics: i. m. 54.

¹¹ HM Védelmi Tervezési Főosztály: i. m. 4.

¹² A miniszteri program az összkormányzati célkitűzések érvényesítését szolgáló, például a honvédelmi miniszter vezetése alatt álló minisztérium által megvalósítandó középtávú feladatokat meghatározó stratégiai tervdokumentum.

¹³ Nemzeti Haderő 2015–2018 Honvédelmi Miniszteri Program. 6.

¹⁴ Nemzeti Haderő 2015–2018 HMP; Ronkovics: i. m. 63.; 38/2012. (III. 12.) Korm. rendelet a kormányzati stratégiai irányításról; 106/2016. (HK 11.) HM KÁT–HVKF együttes intézkedés a Honvédelmi Minisztérium védelmi tervezéshez kapcsolódó stratégiai tervdokumentumairól; HM Védelmi Tervezési Főosztály: i. m.; 98/2009. (XII. 11.) HM utasítás a honvédelmi tárca védelmi tervező rendszere felső szintű tervezési szabályainak alkalmazásáról.

képzési rendszer kialakításáról, az át- és továbbképzési rendszer korszerűsítéséről és hatékonyságának növeléséről. Az utasítás 4. §-a a honvédelmi szervezetek 2018–2019. évi tevékenységének fő irányait határozza meg.

A Honvédelmi Szakpolitikai Stratégia (2017–2026) előkészítésével összefüggő feladatról szóló 1233/2016 (V. 13.) kormányhatározat értelmében elkészült a stratégia kidolgozását indító Stratégiai Tervezési Iránymutatás tervezete, amely többek között figyelembe veszi a NATO képességsomagjaiban szereplő, a nemzet által elfogadott elvárásokat is. A miniszteri irányelvek a védelmi tervezéshez dokumentum pedig meghatározza az elérendő ambíciószinteket, a fejlesztési prioritásokat, követelményeket és a vizionált haderőképet is. A költségvetés évente kerül kialakításra, figyelembe véve a kormány gazdaságpolitikáját és a HSZP-t.¹⁵

Az MH doktrínahierarchiájának első szintjén elhelyezkedő Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína három kiképzésről szóló alfejezete célul tűzi ki az egyén és a kötelek számára a gyakorlatban felhasználható ismeretek megszerzését, fenntartását és fejlesztését, valamint irányelveket fogalmaz meg a kiképzési rendszerre. A kiképzés rendszere részletes leírását és elveit a Magyar Honvédség Kiképzési Doktrína tartalmazza. A 38/2010. (III. 31.) HM utasítás értelmében a Honvéd Vezérkar főnöke a Magyar Honvédség kiképzési feladataival kapcsolatos feladatszabását évente intézkedéseiben határozta meg. A HVKF 78/2002. (HK 20.) intézkedése tartalmazza a felkészítési rendezvények, gyakorlások és gyakorlatok tervezésének követelményeit és a gyakorlatok tervezésének rendjére vonatkozó elvárásokat. A HVKF 63/2009. (HK 6.) intézkedése meghatározza a felkészítéssel szemben támasztott általános követelményeket, a 12/2004. (HK 4.) HM utasítás pedig rendelkezik a külföldi szolgálat ellátására tervezett személyi szakmai állomány felkészítéséről. A 31/2013. (V. 17.) HM utasítás értelmében a nemzetközi felkészítési rendezvényeket, gyakorlásokat és gyakorlatokat a NATO keretében, valamint két- és többoldalú megállapodások alapján szervezik és hajtják végre. A Magyar Honvédségnél folytatott kiképzés felső és középszintű irányításának, valamint a kiképzés tervezésének, szervezésének, végrehajtásának és ellenőrzésének rendjéről szóló 335/2013. (HK 12.) HVKF intézkedés magában foglalja: (1) a kiképzés végrehajtásának irányítását, tervezését, szervezését, ellenőrzését és értékelését; (2) a gyakorlatok és kiképzési rendezvények során szerzett tapasztalatok összegzését, felhasználását; (3) a kiképzési erőforrás szükségletének meghatározását, biztosítását; (4) a tapasztalatok kiképzésbe történő integrálásának feladatait.

Az MH kiképzésének felső szintű irányítószerve a HVK KIKCSF (a 2016. évi átszervezés után HVK Kiképzési és Oktatási Csoportfőnökség – KIKOCSF), illetve az MH egészségügyi kiképzésének felsőszintű irányítását a HVKF az MH egészségügyi főnöke útján gyakorolja. A kiképzés középszintű irányítószervei az MH Összhaderőnemi

¹⁵ Nemzeti Haderő 2015–2018 HMP. 62.; 64/2016. (XII. 22.) HM utasítás a honvédelmi szervezetek 2017. évi feladatainak, valamint a 2018–2019. évi tevékenysége fő irányainak meghatározásáról; 38/2012. (III. 12.) Korm. rendelet; 1233/2016. (V. 13.) Korm. határozat a Honvédelmi Szakpolitikai Stratégia (2017–2026) előkészítésével összefüggő feladatokról; Stratégiai Tervezési Iránymutatás tárgyú 129-15/2016 nyt. számú dokumentum, Honvédelmi Minisztérium, 2016.; HM Védelmi Tervezési Főosztály: i. m.

Parancsnokság, a logisztikai szakterület vonatkozásában – a közlekedési ágazat kivételével – az MH Logisztikai Központ.¹⁶

A 4. GENERÁCIÓS HADVISELÉS MINT A MAGYAR HONVÉDSÉG KIKÉPZÉSI FELADATA

A háborúk megvívásában az állam szuverenitása meghatározó volt, nemzetállamok és/vagy szövetségek vívják egymással, a clausewitzi hármasság, irányultsága meghatározta a háborúk jellegét. Az első három hadviselési modellben közös, hogy a haditechnika és az alkalmazási elvek, módszerek, doktrínák, harcszabályzatok alapja a múltban szerzett tapasztalat. A generációs modellek a harc megvívásának jellemző eszközeit, azok fejlődéséből, hatékonyságából eredő képességek maximalizálására törekvő eljárásrendeket tekintve egymásra épülnek, illetve egészítik ki egymást. A győzelem a saját (politikai, gazdasági) érdek feltétel nélküli érvényesítésének képessége a másik féllel szemben.

Az érdekérvényesítéshez szükséges erőforrások elosztásának államok közötti egyenlőtlensége kijelöli az államok helyét és szuverenitását a rendszerben. Egy ilyen rendszerben a túlélés egyik lehetősége az ellenhatalmat biztosító szövetségépítés. A nagyhatalmi erőegyensúly közel fél évszázados fennállásának vetett véget a Szovjetunió összeomlása. A nemzetközi rendszerben változásokat eredményezett, és a nem állami szereplők is képessé váltak arra, hogy befolyásolják a szuverén államok külpolitikáját.¹⁷

A globális szintű bizonytalanság, amiben élünk, a technológiai innováció minden határon túli fejlődése, az elképesztő sebességgel megjelenő újfajta infokommunikációs eszközök, kialakuló hálózatok „velejáró” következményei az egyre nagyobb gyakorisággal kialakuló globális szintű vészhelyzetek.¹⁸

A nem feltétlenül ismert célokra létrejött érdekcsoportok a politizálás, a fegyveres harc és a bűnözés határterületein mozogva követelik a politikai aktivistáknak, a katonáknak, a bűnözőknek járó jogi védelmet, de elutasítják az e kategóriákhoz kapcsolódó felelősséget. A béke és a háború közötti határ elmosódik. A harc nemlineáris, nincs felismerhető harc-tér, front és hátszög. A „civil” és a „katona” közötti különbség eltűnik, egyre nehezebb

¹⁶ 38/2010. (III. 31.) HM utasítás a hivatásos és szerződéses állományú katonák általános katonai és egyes szakmai ismereteinek bővítéséhez szükséges továbbképzésekről. 40.; 12/2004. (HK 4.) HM utasítás a külföldi szolgálat ellátására tervezett személyi állomány felkészítéséről; 63/2009. (HK 6.) HVK vezérkari főnöki intézkedés a Magyar Honvédség katonai szervezeti parancsnokainak és törzseinek hadművelési, harcászati felkészítésének, kiképzésének rendjéről; A Honvéd Vezérkar Főnökének 335/2013 (HK 12.) HVKF intézkedése a Magyar Honvédségnél folytatott kiképzés felső és középszintű irányításának, valamint a kiképzés tervezésének, szervezésének, végrehajtásának és ellenőrzésének rendjéről; 78/2002. (HK 20.) HVKF intézkedés a Magyar Honvédség nemzetközi és hazai gyakorlatai tervezésének, szervezésének, valamint költségvetési keretei felhasználásának követelményeiről és rendjéről; Ált/43. A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás, 2012.; Ált/42. Magyar Honvédség Kiképzési Doktrína 1. kiadás, a Magyar Honvédség kiadványa, 2012.; Nemzeti Haderő 2015–2018 HMP; 64/2016. (XII. 22.)

¹⁷ Egresi Katalin: Nemzetállami külpolitika és szuverenitás a XX. század második felében. <http://dfk-otka.sze.hu/images/Szuv-k%C3%B6tet%20T%20-%2006%20Egresi.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 20.); Kiss Álmos Péter: Generációk a hadviselésben – a negyedik generáció. http://archiv.uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2009/2009_2/2009_2_hm_kiss_almos_10_18.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 17.); Kiss Álmos Péter: Háború a nép között. Esettanulmányok a negyedik generációs hadviselés történetéből. Zrínyi Kiadó, 2016.

¹⁸ Kiss Álmos Péter (2016): i. m.; Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.

megkülönböztetni barátot az ellenségtől. Nem mi döntjük el, hogy az ellenfél milyen eszközökkel, milyen stratégiával, milyen felkészültséggel, kiképzettséggel rendelkezik, de a saját rendszerünk működtetése, katonáink felkészítése a hadviselésre – erre vagy a még nem is ismert formájára – a saját felelősségünk.¹⁹

Vajon a haderők átalakítása, a megjelenő kihívásoknak történő megfeleltetése – a 20. századi tevékenységeket kiértékelve – kialakítja a 21. század katonai konfliktusai megoldásához szükséges erőforrások képességeit és alkalmazási módszereit? Ne felejtjük el, hogy jelenleg számos olyan kérdés létezik, amelyeknél nemcsak a válaszokat, de magukat a kérdéseket sem ismerjük. Egyre inkább olyan aszimmetrikus konfliktusokra kell készülni, amelyekben a technológiákhoz való hozzáférésben eltérő lehetőségeik lesznek a szemben álló feleknek. A műveleti környezet megfigyelt (globális média), kontrollált (valós idejű adatok a döntéshozók kezében), a kialakuló helyzetek meg fogják követelni a gyors és pontos döntéseket, illetve a precíz és hatékony végrehajtást.

Napjaink konfliktusai végállapotának jellemzően nem az egyik fél megsemmisítése, területének katonai megszállása tekinthető. Az elfoglalt vagy megvédett területek nagysága nem a sikeresség kizárólagos mértéke. Nem eszközöket, objektumokat vagy személyeket kell megsemmisíteni, hanem kultúrákat kell befolyásolni. A hadviselés alapszintjén, a harcászati szinten („a fegyveres erők tevékenységének végrehajtói szintje”) a korábbi generációk és a negyedik generációs konfliktusok között a legfeltűnőbb különbség az, hogy a fegyveres erők eljárásai módosítás nélkül nem alkalmasak a konfliktus megvívására. Új eljárások, modellek szükségesek, amelyek a megváltozott biztonsági környezetben is alkalmazhatók. Olyan gondolkodásmód (a „Miért csinálja?” helyett a „Hogyan cselekszik?” értelmezése), amely átfogja a katonai és nem katonai erők, eszközök integrált alkalmazásának lehetőségeit a tervezett hatás megvalósítása érdekében. A fizikai és a pszichés hatások – amelyek a műveleteket végrehajtók és elszenvedők aktivitásából, az egyének viselkedéséből, tevékenységeik eredőjéből keletkeznek – a lehető legkülönbözőbb területekre és mértékben terjedhetnek ki. A tevékenységek és a következmények egy olyan hatáshálózatot alkotnak, amely a valóságban komplex és nehezen előre jelezhető.

Megjelentek a precíziós fegyverekkel, robothadviseléssel, elektronikai harccal és információs hadviseléssel, továbbá a különleges műveleti erők, illetve a légideszantok fokozott alkalmazásával jellemezhető fegyveres tevékenységek sorozatai. A negyedik generációs hadviselésbe beleértendő a precíziós csapásmérő képesség, a hálózatcentrikus hadviselés, az aszimmetrikus és a gerilla-hadviselés, illetve a terrorizmus is. Az ilyen típusú hadviselés meghatározó jellegzetessége, hogy szinte teljes mértékben indirekt. Látszólagos jellemzője a káosz, amely néhány alapváltozótól függ, és ha pontosan ismerjük környezetünket, olyan lehetőséghez juthatunk, amely biztosítja érdekeink érvényre jutását. Ezek a változók a rendszer kezdeti formája és mögöttes struktúrája, a cselekvők között létrejövő kohézió és az egyéni cselekvők „konfliktus-erőtartaléka”. A kaotikus alapelvek nemlineáris természetüknél fogva indirekt jellegűek és kiszámíthatatlanok.

A műveletek egy időben folynak a megtámadott társadalom teljes mélységében, a katonai mellett a gazdasági, politikai, társadalmi dimenziókban és a nemzetközi életben is. A harcjelzések részben korábbi generációk modern körülményekhez igazított eljárásai.

¹⁹ Kiss Álmos Péter (2009): i. m.; Kiss Álmos Péter (2016): i. m.; Forgács Balázs: Napjaink hadikultúrái (A hadviselés elmélete és fejlődési tendenciái a modern korban). PhD-értekezés, ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2009. http://archiv.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2009/forgacs_balazs.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 17.)

A cél ellen több irányból egyszerre indított váratlan, gyors, rövid és impulzusszerűen ismétlődő támadások és visszavonulások sorozata, amelyek túlterhelik a védelmet, megbénítva cselekvőképességét. Az ilyen típusú háború kizárólag katonai eszközökkel nem megnyerhető: ezeknek az összecsapásoknak a sikeressége éppen ezért nem lelt, lebombázott ellenséges harcosokban (akik jelentős része ráadásul biztosan „járulékos veszteség”), hanem a lakosság támogatottságában mérendő. Nem haditechnika-centrikus: a felkelőnek (és a véletlen szomszédoknak) mindegy, hogy egy „buta” szabadesésű bomba, vagy egy precíziós, nagy távolságról indított szárnyas bomba oltotta ki életüket. Alacsony intenzitású, azaz térben és időben korlátozott: a 4GW (fourth-generation warfare, 4. generációs hadviselés) háború kisebb területre összpontosul és sokkal totalitáriusabb. A védekezés módszere a kockázatelemzés, a veszély és a sebezhetőség felbecsülése, analízise és a lehetséges hatásokra való ellenstratégia kidolgozása, tesztelése, begyakorlása. A biztonsági kockázatok beazonosítása egy véget nem érő feladatot jelent, amely során a parancsnoki és a (szak)állomány felkészítése, folyamatos továbbképzése, a szervezeti tudás, intelligencia növelése kell, hogy a cél legyen.²⁰

Főszereplővé, a katonai szolgálat szerves részévé kell válnia a jövő katonai műveleteit tervező és azokat végrehajtó – függetlenül a harctér mely dimenziójáról is beszélünk (valós, vagy virtuális, legyen az rakétavédelmi rendszer vagy kibervédelmi képesség stb.) – szakembereinek felkészítése, oktatása. A kiképzés, a katona-szakmai képzések fejlesztésének célja, hogy olyan lehetőségeket és képességeket kapjanak a katonák, amely segítségével jól átgondolt, felelősségteljes és időben végrehajtott feladatmegoldás várható el tőlük. Legyen egyértelmű, hogy a jövő nemcsak egy jelenlegi probléma kezelésének a helye, hanem a tudásuk fejlesztésének lehetőségét is magában foglaló felelősség.²¹

JÖVŐBENI LEHETŐSÉGEK

A jelenleg folyamatban lévő technológiai fejlődés sejtetni engedi, hogy a gépek, a mesterséges intelligenciák a hadviselés területén is „versenyeznek” velünk. „A katonai potenciált meghatározó összetevők egy része (a fegyverzet mennyisége, a személyi állomány létszáma stb.) számszerűen kifejezhető, más összetevők csak a minőségre utaló jelzőkkel írhatók le

²⁰ Somkuti Bálint: A 4. generációs hadviselés jellemzői. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2009/2009_2/2009_2_hm_somkuti_balint_42_51.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 17.); Kiss Álmos Péter (2009): i. m.; Kiss Álmos Péter: A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai. Doktori (PhD-) értekezés, ZMNE, Budapest, 2011. http://archiv.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/kiss_almos_peter.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 03. 17.); Andrej Koribko: Hibrid háborúk: a rezsiváltás indirekt adaptív megközelítése. <http://www.hidfo.ru/wp-content/uploads/2016/11/Koribko-Hibrid-h%C3%A1bor%C3%BAK.pdf> (Letöltés időpontja: 2017. 03. 17.); Dr. Turcsányi Károly – Hegedűs Ernő: A gyalogság szerepe az elöltöltő fegyverek korszakában (1648–1866), I. rész. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00024/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_03_070-111.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 07. 02.); Resperger István: Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok. https://honvedelem.hu/files/files/61193/az_aszimmetrikus_hadviselesre_adhato_valaszok.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 06. 17.); Forgács: i. m.; Resperger–Kiss–Somkuti: i. m.; Szegedi Péter – Tirsi Hajnal: Nanotechnológia a katonai vezetés új kihívása? http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_1/17_1_vez_szegedi_tirsi.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 04. 22.); Resperger: i. m.

²¹ Szegedi Péter: „Ötlet! ... Roham!” Egy „csináld és tanítsd” folyamat elindításához, a katonai felsővezető képzés lehetséges fejlesztési iránya. http://hadmernok.hu/142_35_szegedip.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 01. 10.)

(kiképzettség, a vezetés színvonala stb.).”²² Nem felejtkezhetünk el arról, hogy a minőségi elemeknek is van mennyiségi vonatkozása és a paraméterek komplex módon értelmezendők, valamely elem önkényes kiemelése nem eredményezhet megbízható végeredményt. „A tudományal foglalkozó szakemberek jól tudják és értik, hogy technikai eszközt adott esetben be lehet szerezni, de a tudást nem lehet megvásárolni. Magyarország védelmi képességét alapvetően meghatározza az ország védelmét ellátó katonák felkészítettsége, tudása, képességei, hogy adott esetben képesek-e kezelni a rendelkezésre álló korszerű technikai eszközöket”,²³ és „...nem általában a (minden fajtájú) háborúra felkészített, hanem a reálisan bekövetkező veszélyek elhárítására s az ebből származó feladatok megoldására alkalmas, a reális feladatokra célszerűen szervezett fegyveres erővel kell rendelkezni”.²⁴

Már egyre inkább napjaink, de bizonyosan jövőnk alapjellemzői a változékonyság, a kiszámíthatatlanság, a komplexitás és a többértelműség (a félreértelmezhetőség valószínűsége nő). Egyre nehezebb időben felismerni már magát a támadás tényét is. Jellemző, hogy nincsenek kész válaszok, előre elkészített scenáriók. Egyre egyszerűbb nagy károkat okozni és egyben egyre összetettebb feladatot jelent jövőnk védelmét biztosítani, valamint egyre fontosabb olyan alapvetéseket megalkotni, amelyek biztosíthatják a haza védelmét garantáló emberek számára azt a képességet, amelyre támaszkodva maximalizálhatjuk annak az esélyét, hogy személyes meggyőződésünkől és törvényi kötelezettségünkől eredő feladatunkat teljesíthessük. A kiképzési rendszerünk fejlesztésének javasolt alapkérdései:

– Mire kell figyelni, hogy a Magyar Honvédség a kiképzését meghatározó, megváltoztató jelenségeket észlelje, értelmezze? Kivel működjön együtt, honnan kaphat alapvetéseket? Ahhoz, hogy ezeket a kérdéseket megválaszolhassuk, olyan tudatosságra és kommunikációra, együttműködésre van szükség, amely képes környezetünket megvizsgálva a legjobb minőségű információkat biztosítani az irányok meghatározásához (kész válaszok hiánya, közös gondolkodás, megalapozott jövőkép);

– Milyen személyes és szervezeti ismeretekre, kapcsolódásokra és változásokra van szükség, hogy a hirtelen és váratlanul bekövetkező helyzeteket felismerhessük és kezelhessük? Azért, hogy a stratégiákban meghatározottak adaptálása megtörténhessen az új szituációkban a kívánt állapot minél gyorsabb, költséghatékonyabb elérése érdekében (gyors és pontos detektálás, kreativitás, innováció, önszabályozás);

– Hogyan lehet felismerni, hogy változásra van vagy nincs szükség a kívánt hatások kiváltása érdekében? Vagyis az új kihívások kezeléséhez, a feladatok megoldásához ismerni kell az alkalmazott módszerek, modellek alkalmazhatóságának határait, illetve képessé kell válni új modellek, módszerek gyors adaptálására, alkalmazására (alkalmazkodóképesség, kezdeményezőképesség, produktivitás).

„A stratégiaalkotás során mindig figyelembe kell vennünk az ország valós helyzetét, gazdasági-pénzügyi lehetőségeit, haderőnk állapotát – a potenciális kihívásokat, a szövetségi, de a nem baráti környezetet is. Napjainkban egyik legfontosabb alapja a stratégiai gondolkodásnak maga a katonai felkészültség, a korszerű háborús katonai műveletek jel-

²² Dunay Pál: A magyar biztonságpolitika 1990–1997. In: Császár Tibor – Fischer Ferenc – Gazdag Ferenc – Koós Anna – Szabolcs Ottó (szerk.): Biztonságpolitika. Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet, ELTE BTK, Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1997, 87.

²³ Dr. Benkő Tibor vezérezredes: A Magyar Honvédség felkészítése az országvédelmi feladatokra. 13. https://honvedelem.hu/files/files/109159/hsz_2018_2_beliv_062_076.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 04. 01.)

²⁴ Horváth István – Kiss Jenő: A biztonságpolitikai és honvédelmi alapelvek (katonai doktrína) katonai-technikai vetülete. Gondolatok a haderőreform koncepciójának kialakításáról. Kézirattervezet, Budapest, 1993–1994, 89.

lemzőinek ismerete. Stratégiát alkotni csak a szövetségeseinkkel összehangoltan, a hazai politikai erőkkel egyetértésben, társadalmi elfogadottság birtokában és nem utolsósorban szakmai-tudományos megalapozottsággal lehet.”²⁵

ÖSSZEFOGLALÁS

A NATO megalakulása óta eltelt közel hetven év politikai történései soha nem kérdőjelezték meg a jól felkészült intuitív és teoretikus tudással egyaránt rendelkező haderő szükségességét. A hagyományos reguláris erők létjogosultságát a védelem, a válságkezelés és a kooperatív biztonság, a partnerség relevanciája napjainkban is állandósítja.

Magyarország méretű országok számára a túlélés, a siker záloga a közös védelmi képességek megteremtése iránti elkötelezettség. Létfontosságú, hogy minden tagország folyamatos befektetésekkel, megfelelő eszközökkel és teljes körű képzéssel, kiképzéssel (tudásátadással) tegye haderőit alkalmazhatóbbá a kijelölt jövőképek megfelelően, mivel a múlt cselekvései behatárolják jelen helyzetüket és korlátozzák jövőbeli lehetőségeit. A politikai célok változását természetes módon kell követniük a katonai célok változásának is, de ez nem kérdőjelezi meg a jól felkészített, az adott kor technikáit megfelelően kezelő, a harceljárásait kreatívan alkalmazó katonák jelenlétét. A megelőzés, kezelés eszközeit, módszereit tekintve proaktivitás és reaktivitás is jelen van.

Az alapvető kompatibilitási és interoperabilitási szint elérése az elmúlt évtizedekben magával hozta a katonai képességfejlesztés feladatait, amelyek előbb a NATO-hoz való illeszkedést, napjainkban pedig a nemzeti önerő megteremtésének céljait szolgálják.

A háború sikeres megvívása a katonai erőtlől valós speciális képességek meglétét és azok tervszerű alkalmazását igényli. A Védelmi Tervezési Eljárásrend egy olyan tervezési módszer, amelynek segítségével a tervben szereplő feladatokat ciklikusan a körülmények előre látható és/vagy vizionált változásaihoz, irányaihoz alakítják úgy, hogy a döntési-cselekvési szabadságot lehetőség szerint igyekeznek a tagországok által politikailag és gazdaságilag vállalható szinten tartani. A védelem megvalósulásának egyik fontos területe a kiképzés, a megvalósítása a környezet változásának folyamatos értékelését és ismeretét követeli meg. A kialakított felkészítési modell képességei behatárolják a megvalósítás lehetőségeit. Alapvetéseinek, filozófiájának meghatározása és folyamatos értékelése, a környezeti változásokhoz történő igazítása javasolt.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról. http://2010-2014.kormany.hu/download/f/49/70000/1035_2012_korm_határozat.pdf
- 106/2016. (HK 11.) HM KÁT–HV KF együttes intézkedés a Honvédelmi Minisztérium védelmi tervezéshez kapcsolódó stratégiai tervdokumentumairól. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/index.php?m=0&p=kozltart&ev=2016&szam=11&k=13>
- 12/2004. (HK 4.) HM utasítás a külföldi szolgálat ellátására tervezett személyi állomány felkészítéséről.

²⁵ Dr. Deák János ny. vezds.: A nemzeti katonai stratégiai gondolkodás fejlődése. 4. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/35165/h_szle_2012-6_beliv_kicsi_oldalankent.pdf (Letöltés időpontja: 2017. 04. 01.)

- 1233/2016. (V. 13.) Korm. határozat a Honvédelmi Szakpolitikai Stratégia (2017–2026) előkészítésével összefüggő feladatokról. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/index.php?menuindex=200&pageindex=kozltart&ev=2016&szam=69>
- 1656/2012. (XII. 20.) Korm. határozat Magyarország Nemzeti Katonai stratégiájának elfogadásáról. http://www.kormany.hu/download/a/40/00000/nemzeti_katonai_strategia.pdf
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100113.TV>
- 290/2011. (XII. 22.) Korm. rendelet a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100290.kor>
- 335/2013. (HK 12.) HVKF intézkedés a Magyar Honvédségnél folytatott kiképzés felső- és középszintű irányításának, valamint a kiképzés tervezésének, szervezésének, végrehajtásának és ellenőrzésének rendjéről. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/index.php?m=0&p=kozltart&ev=2013&szam=12&k=13>
- 38/2010. (III. 31.) HM utasítás a hivatásos és szerződéses állományú katonák általános katonai és egyes szakmai ismereteinek bővítéséhez szükséges továbbképzésekről. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A10U0038.HM×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT>
- 38/2012. (III. 12.) Korm. rendelet a kormányzati stratégiai irányításról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1200038.kor>
- 63/2009. (HK 6.) HM HVKF intézkedés a Magyar Honvédség katonai szervezeti parancsnokainak és törzseinek hadművelleti, harcászati felkészítésének, kiképzésének rendjéről. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/index.php?m=0&p=kozltart&ev=2009&szam=6&k=13>
- 64/2016. (XII. 22.) HM utasítás a honvédelmi szervezetek 2017. évi feladatainak, valamint a 2018–2019. évi tevékenysége fő irányainak meghatározásáról. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A16U0064.HM&txtreferer=00000001.TXT>
- 78/2002. (HK 20.) HVKF intézkedés a Magyar Honvédség nemzetközi és hazai gyakorlatai tervezésének, szervezésének, valamint költségvetési keretei felhasználásának követelményeiről és rendjéről.
- 94/1998. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság biztonság- és védelempolitikájának alapelveiről. <https://mkogy.jogtar.hu/jogszabaly?docid=998h0094.OGY>
- 98/2009. (XII. 11.) HM utasítás a honvédelmi tárca védelmi tervező rendszere felső szintű tervezési szabályainak alkalmazásáról. <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/13/PDF/2009/19.pdf>
- Ált/42. Magyar Honvédség Kiképzési Doktrína 1. kiadás, a Magyar Honvédség kiadványa, 2012.
- Ált/43. A Magyar Honvédség Összhaderőnemi Doktrína 3. kiadás, 2012.
- Az Észak-atlanti Szerződés. Washington DC, 1949. április 4. https://www.nato.int/cps/fr/natohq/official_texts_17120.htm?selectedLocale=hu
- Balogh István: *A 2012-es magyar nemzeti katonai stratégia értékelése*. http://magaryprogram.kormany.hu/download/4/45/90000/MKI_tanulmányok_Balogh_Istvan_A_2012-es_magyar_NKS_ertekelese.pdf
- Dr. Benkő Tibor vezérezredes: *A Magyar Honvédség felkészítése az országvédelmi feladatokra*. https://honvedelem.hu/files/files/109159/hsz_2018_2_beliv_062_076.pdf
- Cragg, Anthony: *Új Stratégiai Koncepció egy új korszak számára*. <https://www.nato.int/docu/rev-pdf/hu/9902-hu.pdf>
- Csiki Tamás: *A NATO chicagói csúcstalálkozásának értékelése*. http://www.mat.hu/hun/downloads/docs/SVKK_Elemzesek_2012_12.pdf
- Csiki Tamás: *A stratégiai dokumentumok rendszere*. Nemzet és Biztonság, 2008. szeptember. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/csiki_tamas-a_strategiai_dokumentumok_rendszere.pdf

- Csiki Tamás – Tálás Péter – Varga Gergely: *A NATO walesi csúcstalálkozásának napirendje és értékelése*. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2014-15-a-nato-walesi-csucstalal kozojanak-napirendje-csiki-t-talas-p-varga-g.original.pdf
- de Hoop Scheffer, Jaap: *Bukarest: mérföldkő a NATO átalakulásában*. <http://www.nato.int/docu/review/2008/03/ART3/HU/index.htm>
- Dr. Deák János ny. vezds.: *A nemzeti katonai stratégiai gondolkodás fejlődése*. 4. http://www.honvedelem.hu/container/files/attachments/35165/h_szle_2012-6_beliv_kicsi_oldalankent.pdf
- Dunay Pál: *A magyar biztonságpolitika 1990–1997*. In: Császár Tibor – Fischer Ferenc – Gazdag Ferenc – Koós Anna – Szabolcs Ottó (szerk.): *Biztonságpolitika. Stratégiai és Védelmi Kutatóintézet*, ELTE BTK, Magyar Történelmi Társulat, Budapest, 1997.
- Egresi Katalin: *Nemzetállami külpolitika és szuverenitás a XX. század második felében*. <http://dfk-otka.sze.hu/images/Szuv-k%C3%B6tet%20T%20-%2006%20Egresi.pdf>
- Forgács Balázs: *Napjaink hadikultúrái (A hadviselés elmélete és fejlődési tendenciái a modern korban)*. PhD-értekezés, ZMNE Hadtudományi Doktori Iskola, Budapest, 2009. http://archiv.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2009/forgacs_balazs.pdf
- Gáspár Tamás: *Strategia Sapiens – Egy stratégiai fejlesztési modell gondolati váza*. Akadémiai Kiadó, Budapest 2012.
- Grossman, Marc: *Új képességek, új tagok, új kapcsolatok*. <http://www.nato.int/docu/review/2002/issue2/hungarian/art2.html>
- HM Védelmi Tervezési Főosztály: *Tananyag tisztí fokozati vizsgához 2017 – Védelmi tervezés*. 1.
- Horváth István – Kiss Jenő: *A biztonságpolitikai és honvédelmi alapelvek (katonai doktrína) katonatechnikai vetülete. Gondolatok a haderőreform koncepciójának kialakításáról*. Kézirattervezet, Budapest, 1993–1994.
- Iklódy Gábor: *Új kihívások – új NATO*. <http://www.nato.int/docu/review/2010/Lisbon-Summit/New-Nato/HU/index.htm>
- Kiss Álmos Péter: *A negyedik generációs konfliktusok jellemzői és tapasztalatai*. Doktori (PhD-) értekezés, ZMNE, Budapest, 2011. http://archiv.uni-nke.hu/downloads/konyvtar/digitgy/phd/2012/kiss_almos_peter.pdf
- Kiss Álmos Péter: *Generációk a hadviselésben – a negyedik generáció*. http://archiv.uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2009/2009_2/2009_2_hm_kiss_almos_10_18.pdf
- Kiss Álmos Péter: *Háború a nép között. Esettanulmányok a negyedik generációs hadviselés történetéből*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- Koribko, Andrej: *Hibrid háborúk: a rezsiváltás indirekt adaptív megközelítése*. <http://www.hidfo.ru/wp-content/uploads/2016/11/Koribko-Hibrid-h%C3%A1bor%C3%BAk.pdf>
- Külügyminisztérium: *Magyarország a NATO-ban. A magyar–NATO kapcsolatok története*. http://2010-2014.kormany.hu/download/0/7b/20000/magyarorszag_a_NATO-ban.pdf
- Magyarország Alaptörvénye. (2011. április 25.) <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1100425.ATV>
- Martinusz Zoltán: *Kehl felé félúton – a NATO bukaresti csúcstalálkozója*. Nemzet és Biztonság, 2008. május. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/martinusz_zoltan-kehl_fele_feluton___a_nato_bukaresti_csucstalal kozoja.pdf
- Németh Gergely: *A NATO képességfejlesztési igényeinek megjelenése a Magyar Honvédség fejlesztési terveiben*. Honvédségi Szemle 63. évfolyam 4. szám, 2009.
- Németh Gergely: *A NATO védelmi tervezési rendszere a stratégiai tervezés kontextusában*. <http://old.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1225&title=a-nato-vedelmi-tervezesi-rendszere-a-strategiai-tervezes-kontextusaban>

Nemzeti Haderő 2015–2018 Honvédelmi Miniszteri Program.

Resperger István: *Az aszimmetrikus hadviselésre adható válaszok*. https://honvedelem.hu/files/files/61193/az_aszimmetrikus_hadviselesre_adhato_valaszok.pdf

Resperger István – Kiss Álmos Péter – Somkuti Bálint: *Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2013.

Ronkovich József: *A védelmi tervezés napjainkban*. Nemzet és Biztonság, 2008. július. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/ronkovich_jozsef-a_vedelmi_tervezes_napjainkban.pdf

Somkuti Bálint: *A 4. generációs hadviselés jellemzői*. http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2009/2009_2/2009_2_hm_somkuti_balint_42_51.pdf

Stratégiai Tervezési Iránymutatás tárgyú 129-15/2016 ny. számú dokumentum.

Szegedi Péter: „Ötle! ... Roham!” Egy „csináld és tanítsd” folyamat elindításához, a katonai felsővezető képzés lehetséges fejlesztési iránya. Hadmérnök IX. évfolyam 2. szám, 2014. június. http://hadmernok.hu/142_35_szegedip.pdf

Szegedi Péter – Tircsi Hajnal: *Nanotechnológia a katonai vezetés új kihívása?* http://uni-nke.hu/downloads/kutatas/folyoiratok/hadtudomanyi_szemle/szamok/2017/2017_1/17_1_vez_szegedi_tircsi.pdf

Prof. Dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes: *A stratégia újragondolása*. <http://www.knbsz.gov.hu/hu/letoltes/fsz/2016-3.pdf>

Szenes Zoltán: *Előre a múltba? A NATO Wales után*. <http://kki.hu/assets/upload/Szenes.pdf>

Szenes Zoltán: *Meglepetések nélkül. A varsói NATO-csúcs értékelése*. <http://biztonsagpolitika.hu/wp-content/uploads/2016/08/szenes-zoltan-meglepetesek-nelkul.pdf>

Szenes Zoltán: *Új bor a régi palackban? A walesi NATO-csúcs*. http://mhtt.eu/hadtudomany/2014/3_4/2014_3_4_1.pdf

Tálas Péter: *A nemzeti katonai stratégia és a magyar stratégia kultúra*. http://mhtt.eu/hadtudomany/2013/3_4/Hadtudomany_2013_3-4_3.pdf

Tálas Péter: *A varsói NATO-csúcs legfontosabb döntéseiről*. Nemzet és Biztonság, 2016/2. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2016_2_09_talas_peter_-_a_varsoi_nato-csucs_legfontosabb_donteseirol.pdf

Tálas Péter – Molnár Ferenc: *NATO-csúcstalálkozók Washingtontól Rigáig*. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-elemzesek-2006-6-nato-csucstalalkozok-washingtontol-rigaig-talal-molnar.original.pdf

Tálas Péter – Póti László – Takács Judit: *Az Észak-atlanti Szerződés Szervezetének isztambuli csúcstalálkozásjáról*. http://netk.uni-nke.hu/uploads/media_items/svkk-e-2004-4-isztambuli-nato-csucs-talal-poti-takacs.original.pdf

Dr. Turcsányi Károly – Hegedűs Ernő: *A gyalogság szerepe az elöltöltő fegyverek korszakában (1648–1866), I. rész*. Hadtudományi Szemle VII. évf. 6. szám, 2014. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00024/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2014_03_070-111.pdf

Varga Gergely: *A NATO új, lisszaboni stratégiai koncepciója*. Nemzet és Biztonság, 2010. december. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-a_nato_uj_lisszaboni_strategiai_koncepcioja.pdf

Varga Gergely: *Stratégiai koncepciók a kezdetektől Lisszabonig*. Nemzet és Biztonság, 2010. november. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/varga_gergely-strategiai_koncepciok_a_kezdetektol_lisszabonig.pdf

Wagner Péter: *A NATO jövője a lisszaboni csúcs után és a NATO–Oroszország kapcsolatok*. Magyar Külügyi Intézet, 2010.